

Το πρόβλημα του Αιγαίου

Δρ Μάνος Δανέζης

Επίκουρος Καθηγητής Αστροφυσικής

Τμήμα Φυσικής ΕΚΠΑ

email: edanezis@phys.uoa.gr

Δεν έχουν περάσει παρά λίγες ημέρες από τότε που ο Τούρκος πρωθυπουργός ανήγγειλε διθυραμβικά ένα μεγαλόπνοο σχέδιο διάνοιξης ενός τεράστιου διαύλου ο οποίος θα παρακάμπτει τα Στενά και θα αποτελεί μια εναλλακτική λύση εξόδου από τη Μαύρη Θάλασσα. Η αναγγελία αυτή συνοδεύτηκε από ένα μπαράζ άρθρων που ήθελαν την Τουρκία, μέσω αυτού του διαύλου, να αναδεικνύεται σε τοπική μεγάλη δύναμη.

Βέβαια η απαισιόδοξη αυτή προοπτική, για τα Ελληνικά συμφέροντα, συνοδεύεται στην συνείδηση του μέσου Έλληνα Πολίτη, από απόψεις περί μιας συνολικής ηττοπαθούς εξωτερικής πολιτικής των ελληνικών ηγεσιών. Ως παράδειγμα αυτής της «κακής» και «ηττοπαθούς» πολιτικής, η ελληνική αρθρογραφία αναφέρει την αδυναμία μονομερούς εκμετάλλευσης των πλουτοπαραγωγικών πηγών του Αιγαίου, του καθορισμού της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ) και την μη δυναμική στρατιωτική αντίδραση στις τουρκικές προκλήσεις. Είναι όμως αλήθεια όλα τα προηγούμενα;

Επειδή το μεγάλο ζητούμενο, αυτή την περίοδο, είναι η σύμπνοια και όχι ο διχασμός, η κρίση μας σε τόσο σημαντικά Εθνικά θέματα δεν πρέπει να είναι επιπόλαια αλλά πρέπει να στηρίζεται στην βαθειά γνώση κάποιων γεγονότων που κανένας δεν ενημέρωσε τους πολίτες γι' αυτά.

Ας υπενθυμίσουμε όμως κάποια θέματα που αφορούν το Αιγαίο και τα προβλήματα του που ίσως δεν μας αρέσουν καθόλου, αλλά αποτελούν μια πραγματικότητα την οποία δεν μπορούμε να κάνουμε ότι αγνοούμε.

1. Τα όποια άλυτα προβλήματα στην περιοχή του Αιγαίου (υδρογονάνθρακες, ΑΟΖ κλπ) πάνε «πακέτο» με τα καυτά προβλήματα που αφορούν το καθεστώς των Στενών. Τα Στενά, αυτή η ενεργειακή, εμπορική και στρατηγικής σημασίας δίοδος για όλες τις μεγάλες δυνάμεις, αποτελούν το μεγάλο πρόβλημα και οι οποιεσδήποτε διευθετήσεις στο Αιγαίο θα είναι «αποτέλεσμα» και θα «έπεται» χρονικά της «τελικής» διευθέτησης του καθεστώτος τους.

2. Άσχετα με την ύπαρξη διεθνών κανόνων δικαίου, τα ισχυρά κράτη έχουν πάντα την παρασκηνιακή δυνατότητα, μέσω εκβιαστικών εθνικών διλλημάτων, να δρουν όπως επιτάσσουν τα συμφέροντα τους.

3. Η ισχύς της συμφωνίας της «Γιάλτας» που χώριζε τον κόσμο σε σφαίρες επιρροής των υπερδυνάμεων, μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, έληξε τον Δεκέμβριο του 1989. Τότε στα ανοιχτά της Μάλτας πραγματοποιήθηκε συνάντηση κορυφής μεταξύ των τότε προέδρων των ΗΠΑ και της πρώην ΕΣΣΔ, Τζόρτζ Μπους και Μιχαήλ Γκορμπατσόφ και ξαναμοιράστηκε ο κόσμος σύμφωνα με τα νέα δεδομένα (Συμφωνία της Μάλτας). Στην ανακοίνωση που εκδόθηκε τότε αναφερόταν ότι οι δύο υπερδυνάμεις θα εργαστούν για την επίτευξη μιας "ειρηνικής, δημοκρατικής αλλαγής" στην ανατολική Ευρώπη. Την νέα αυτή μοιρασιά του κόσμου κατήγγειλε η μεγάλη Ελληνίδα τραγωδός Άννα Συνοδινού στο κείμενο της παραίτησής της από το βουλευτικό της αξίωμα.

Ας δούμε όμως μερικά ουσιαστικά θέματα που αφορούν το καθεστώς των Στενών.

Η Θαλάσσια δίοδος που περιλαμβάνει τα Στενά, την Σαμοθράκη, τη Λήμνο την Ίμβρο την Τένεδο και τις Λαγούσες Νήσους με βάση τη συνθήκη της Λωζάνης ουδετεροποιείτο,

επιτρέποντας έτσι στη Σοβιετική τότε Ένωση να βγαίνει ελεύθερα προς τις «θερμές» θάλασσες χωρίς το φόβο ενός στρατιωτικού μπλοκαρίσματος.

Το καθεστώς αυτό ανατράπηκε με τη συνθήκη του Μοντρέ (20 Ιουλίου 1936), η οποία επέτρεπε την επαναστρατικοποίηση όλων των προηγούμενων περιοχών, εγκλωβίζοντας εκ νέου την Σοβιετική τότε Ένωση στη Μαύρη Θάλασσα.

Η διάρκεια ισχύος της συνθήκης του Μοντρέ ήταν 20ετής (έληξε τον Ιούλιο του 1956) και σήμερα διατηρείται σε ισχύ με βάση τον άρθρο 28 που προβλέπει: «...εάν 2 χρόνια μετά την πάροδο της προαναφερθείσης περιόδου (των 20 ετών), καμιά από τις συμβαλλόμενες δυνάμεις δεν καταθέσει μια προειδοποίηση καταγγελίας της σύμβασης στη γαλλική κυβέρνηση, η παρούσα σύμβαση θα παραμείνει σε ισχύ μέχρι να περάσουν 2 χρόνια μετά το στάσιμο μιας προειδοποίησης καταγγελίας της σύμβασης από κάποιο από τις συμβαλλόμενες δυνάμεις (Αγγλία, Βουλγαρία, Γαλλία, Γιουγκοσλαβία, Ιταλία, Ιαπωνία, Ρουμανία, Σοβιετική Ένωση, Ελλάδα, Τουρκία). Εάν η παρούσα καταγγελθεί σύμφωνα με τις διευθετήσεις του άρθρου αυτού, οι συμβαλλόμενες δυνάμεις υποχρεούνται να παραστούν σε μια νέα σύνοδο με σκοπό να συμφωνήσουν τους όρους μιας νέας συμφωνίας».

Μετά όλα τα προηγούμενα μπορούμε να κάνουμε κάποιες παρατηρήσεις:

1. Με βάση την συνθήκη του Μοντρέ η στρατικοποίηση από την Τουρκία των Στενών δεν αποτελεί κυριαρχικό της δικαίωμα, αλλά ανάθεση στρατιωτικής φύλαξης όσο είναι σε ισχύ η συνθήκη.

2. Η αναθεώρηση της συνθήκης του Μοντρέ, με πιθανή αποστρατικοποίηση των Στενών, βασική στρατηγική επιδίωξη της Ρωσίας, δεν είναι δυνατόν να μην απασχόλησε ή να μην περιέχεται στη συμφωνία της Μάλτας

3. Η Αποστρατικοποίηση των Στενών δεν πρόκειται να γίνει στα πλαίσια του άρθρου 28 της συνθήκης του Μοντρέ, αλλά με άλλες «μεθόδους» εφόσον στα συμβαλλόμενα κράτη δεν περιλαμβάνονται οι ΗΠΑ, η Ρωσία και η Γερμανία. Παράλληλα η σύνθεση της ομάδας των συμβαλλομένων κρατών δεν εγγυάται ότι η σύνοδος του άρθρου 28 θα καταλήξει στα προσυμφωνηθέντα αποτελέσματα.

4. Μία αποστρατικοποίηση των Στενών στερεί την Τουρκία από το μεγαλύτερο «ατού» της στο παιχνίδι κυριαρχίας της στην περιοχή και τον βασικό μοχλό πίεσής της απέναντι στους ενδιαφερόμενους «ισχυρούς» παίκτες που καθορίζουν το παιχνίδι της περιοχής.. Παράλληλα αποκόπτει στρατιωτικά την Τουρκία από την Ανατολική Θράκη καθιστώντας την αποκλειστικά Ασιατική χώρα, με ότι άλλο αυτό σημαίνει.

Η γνώση όλων των προηγούμενων θέτει όμως κάποια ερωτήματα και λύνει κάποιες απορίες. Η προαναγγελία ανοίγματος ενός διαύλου από την Τουρκία που θα παρακάμπτει τα Στενά, καθορίζει την ισχύ της ως κράτος ή τον φόβο της ότι η ώρα της αποστρατικοποίησης των Στενών είναι κοντά; Ένα δεύτερο ερώτημα είναι: “Είναι δυνατόν αφού δεν έχει διευθετηθεί το τελικό καθεστώς των Στενών να επιβληθεί μονομερώς από την Ελλάδα μια λύση για τα προβλήματα του Αιγαίου»;

Όλα τα προηγούμενα, καθώς και οι δραματικές ανακατατάξεις, στα Βαλκάνια, την Ανατολική Ευρώπη και την Βόρεια Αφρική μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι βρισκόμαστε σε μια περίοδο επαναχάραξης των ζωνών επιρροής σε ολόκληρη την περιοχή. Την κρίσιμη αυτή περίοδο δεν θα πρέπει να επαναλάβουμε τα λάθη που κάναμε μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Τότε οι μεγάλες δυνάμεις μας παρέσυραν σε έναν εμφύλιο σπαραγμό στερώντας μας το δικαίωμα να συμμετάσχουμε στο παιχνίδι της χάραξης των νέων συνόρων της περιοχής. Θα επαναλάβουμε το μεγάλο λάθος μας και σήμερα;

Μην ξεχνάμε ότι ο θεικός ηρωικός, αλλά θερμοκέφαλος Αχιλλέας, ούτε την Τροία εκπόρθησε, ούτε γύρισε ζωντανός στην πατρίδα του. Αντίθετα ο υπομονετικός και πολυμήχανος Οδυσσεύς, και την Τροία εκπόρθησε και επέστρεψε στην πατρίδα του, ασχέτως των δεινών του, βασιλεύοντας μέχρι το τέλος της ζωής του